

İnsan Hakları Mahkemesi Kararı

TÜRKİYE BİRLEŞİK KOMÜNİST PARTİSİ VE DİĞERLERİ / Türkiye Davası*

(133/ 1996/ 752/ 951)

30 Ocak 1998

Bu davada, Divan İçtüzüğü A'nın 51. maddesi uyarınca Büyük Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, şu üyelerden oluşmuştur: R. Bernhart, *Başkan*, F. Gölcüklü, F. Matscher, R. Macdonald, C. Russo, N. Valticos, E. Palm, I. Foighel, R. Pekkanen, A.N. Loizou, J. M. Morenilla, John Freeland, A.B. Baka, M. A. Lopes Rocha, L. Wildhaber, J. Makarczyk, P. Kuris, U. Lohmus, P. van Dijk.

DAVANIN ESASI

I. DAVANIN ÖZEL KOŞULLARI

7. İlk başvuru, Türkiye Birleşik Komünist Partisi ("TBKP"), Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış olan bir siyasi partiydi (bkz. paragraf 10 aşağıda).

Bay Nihat Sargın ve Bay Nabi Yağcı, ikinci ve üçüncü başvuru, sırasıyla TBKP'nin Genel Başkan ve Genel Sekreteri idiler.

8. TBKP 4 Haziran 1990 tarihinde kurulmuştu. Aynı gün, partinin tüzük ve programı, Anayasaya ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na uygunluğunun denetlenmesi için Yargıtay Cumhuriyet

Başsavcılığı'na sunulmuştur (2820 sayılı yasa için bakınız 12. paragraf aşağıda).

A. TBKP'nin kapatılması için yapılan başvuru

9. 14 haziran 1990 tarihinde, TBKP genel seçimlere katılmaya hazırlanırken, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ("Cumhuriyet Başsavcısı"), bu partinin kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Cumhuriyet Başsavcısı, partiyi; Anayasanın 6,10,14 ve değişiklikten önceki 68. maddeleriyle, 2820 sayılı yasanın 78. maddesine aykırı olarak sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakküm kurmak, 2820 sayılı yasanın 96/3. maddesine aykırı olarak adında "komünist" kelimesini bulundurmamak, Anayasanın 2,3,66 ve değişiklikten önceki 68. maddeleriyle 2820 sayılı yasanın 78 ve 81 maddelerine aykırı olarak Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunmak ve 2820 sayılı yasanın 96/2. maddesine aykırı olarak, daha önce kapatılmış bir siyasi partinin devamı olduğunu ilan etmekle itham etti.

Cumhuriyet Başsavcısı başvurusunu desteklemek için TBKP'nin programından bazı bölümlere, temel olarak da "Kürt sorununun barışçı, demokratik ve adil çözümüne doğru" başlıklı bölümüne dayanmıştır, bu bölüm aşağıdaki gibidir:

"Ulusal kurtuluş savaşı birlikte yürütüldüğü halde Kürtlerin ulusal varlığı ve meşru hakları Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana inkar edilmiştir. Gelişen Kürt ulusal bilincine, egemen güçler; yasaklarla, baskı ve terörle yanıt vermişlerdir. Irkçı, şoven, militarist politikalar, Kürt sorununu keskinleştirmektedir. Bu aynı zamanda Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünde büyük bir engel oluşturmakta ve uluslararası emperyalist ve militarist odakların, ortadoğudaki gerginliklerini arttırma, halkları birbirine düşman etme, Türkiye'yi askeri maceralara sürükleme planlarına hizmet etmektedir.

Kürt sorunu, Kürt halkının varlığının, ulusal kimliğinin ve haklarının tanınmamasından kaynaklanan politik bir sorundur. O nedenle bu sorun baskı, terör ve askeri yöntemlerle çözülemez. Şiddet her halkın doğal ve devredilmez hakkı olan kendi geleceğini tayin hakkının, birlik değil, aykırılık biçiminde ve tek yönde kullanılmasına yol açar. Sorunun çözümü politiktir. Kürt halkı üzerindeki baskı ve

ayrımcılığın kalkması için Türk ve Kürtler birleşmek zorundadırlar.

TBKP, Kürt sorununun, ortak menfaatler üzerine kurulmuş, eşit haklara ve demokratik yeniden yapılanma amacına dayanan, Türk ve Kürt halklarının gönüllü olarak birarada yaşamasını sağlayacak barışçıl, demokratik ve adil bir şekilde çözülmesi için çalışacaktır.

Kürt sorununun çözümü Kürtlerin özgür iradesini temel almalı, Türk ve Kürt uluslarının ortak çıkarlarına dayanmalı, Türkiye'nin demokratikleşmesine ve Ortadoğu'da barışa hizmet etmelidir.

Kürt sorununa, ancak ilgili taraflar görüşlerini özgürce ifade edebildiklerinde, sorunu çözmek için hiçbir şekilde şiddete başvurmayacakları konusunda anlaşmışlar ve siyasette kendi ulusal kimlikleriyle yer aldıklarında çözüm bulunabilecektir.

Kürt sorununun çözülmesi zaman alacaktır. Kısa vadede, Kürtler üzerindeki askeri ve politik baskıların sona erdirilmesine, Kürt kökenli yurttaşların yaşam güvenliklerinin sağlanmasına, olağanüstü halin sona erdirilmesine, köy koruculuğu sisteminin terkedilmesine, Kürt dili ve Kürt kültürü üzerindeki yasakların kaldırılmasına öncelik verilmelidir. Sorun özgürce tartışılmalıdır. Anayasada Kürtlerin varlığı tanınmalıdır.

Türkiye'de Kürt sorununa çözüm bulunmadan demokratik yenilenme gerçekleşmeyecektir. Her çözüm, Türkiye'nin demokratikleşmesi için bir mücadele gerektirecektir.”

Cumhuriyet Başsavcısı'nın dayandığı diğer iki bölüm de şöyledir:

“... Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi'nin birleşmesinden ortaya çıkan, Türkiye Birleşik Komünist Partisi emekçi sınıfın partisidir.

...

Kültürel yenilenme, Türk ve Kürt ulusal değerleri, Anadolu Uygarlıklarının mirası, İslam kültürünün insancıl öğeleri, halkımızın çağdaşlaşma mücadelesinde yarattığı tüm değerlerin evrensel, çağdaş kültür ile karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşecektir.”

Yukarıda adı geçen Türkiye İşçi Partisi, 16 Ekim 1981 tarihinde, TBKP'nin kapatılmasında esas alınanlara benzer gerekçelerle kapatılmıştır.

B. TBKP' nin kapatılması

10. Anayasa Mahkemesi 16 Temmuz 1991 tarihinde TBKP'nin kapatılmasına karar verdi; ki bu karar, 2820 sayılı yasanın 107/1. maddesi uyarınca, ipso jure, partinin tasfiyesini ve sahip olduğu malların hazineye geçmesini gerektirmekteydi. Karar, 28 Ocak 1992 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlandı. Sonuç olarak, partinin kurucuları ve yöneticileri diğer siyasi örgütlerde benzeri görevler almaktan men edildi (Anayasanın 69. ve 2820 sayılı yasanın 95/1. maddeleri - bkz. Parag. 11 aşağıda).

Anayasa Mahkemesi, ilk olarak, TBKP'nin bir sosyal sınıfın, proleteryanın, diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenlik kurmasını hedeflediği iddiasını reddetti. Partinin tüzüğünün, Modern Marxist ideoloji ve çağdaş politik görüşlere dayandığını, bu bağlamda TBKP'nin, siyasal çoğulculuk, genel oy ve siyasal katılma özgürlüğüne dayanan demokrasinin gereklerini yerine getirdiğine karar verdi.

Anayasa Mahkemesi, 2820 sayılı yasanın 96/2. maddesine dayanılarak ileri sürülen, hiçbir siyasi partinin daha önceden kapatılmış olan siyasi partilerin devamı olduklarını beyan edemeyecekleri iddiasını da reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne göre, bir siyasi partinin daha önceki politik hareket ve düşünce akımlarının kültürel mirasını sahiplenmesi bütünüyle doğaldır ve bu demokrasi fikrine uygundur. Bundan dolayı, TBKP, sadece Marksist kurumların deneyim ve kazanımlarından ilham almış olması nedenine dayanılarak, yasa hükümlerini ihlal etmiş sayılamaz.

Anayasa Mahkemesi, 2820 sayılı Yasanın 96/3. maddesince kullanılması yasaklanmış olan bir sözcüğün, bir siyasi partinin , somut olayda TBKP'nin, adında bulunmasını , tek başına, yasa hükmünün uygulanması için yeterli saymış ve sonuç olarak bunun ilgili partinin

kapatılmasını gerektirdiğine karar vermiştir

Anayasa Mahkemesi, TBKP'nin tüzük ve programının, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü zayıflatır gözüktüğü iddiası ile ilgili olarak, bu tüzük ve programın, inter alia, iki ulusa gönderme yaptığı (Türk Ulusu ve Kürt Ulusu) bölümlerine işaret ederek, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde iki ulusun bulunduğunu kabul etmenin mümkün olmadığını belirtmiş ve yurttaşlarının, etnik kökenleri her ne olursa olsun Türk vatandaşı olduklarını vurgulamıştır. Parti tüzüğünde Türk dili ve kültürü dışındaki dil ve kültürlerle destek veren bölümlerde, gerçekte Türk Ulusal birliğine zarar verecek bir şekilde azınlıklar yaratma amacını taşıyan öneriler yer almaktadır.

Kendi geleceğini tayin hakkının ve bölgesel özerkliğin anayasa tarafından yasaklandığını hatırlatan Anayasa Mahkemesi; devletin tek, ülkenin tüm ve ulusun da bir olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, ulusal birliğin, etnik kökenlerine ve eşit tabanlardan gelip gelmediklerine bakmaksızın biraraya gelen topluluk ve bireylerin bütünleşmesi ile sağlandığını, ulusun meydana geldiğini ve devletin böyle kurulduğunu belirtmiştir. Türkiye'de, Lozan Antlaşması ve Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan dostluk antlaşmasında tanınanlar dışında "azınlık" ya da "ulusal azınlık" ve yurttaşlar arasında ayırım yapılmasına olanak tanıyacak herhangi bir Anayasal ya da yasal düzenleme yoktur. Kürt kökenliler de, tüm yabancı asıllılar gibi kendi kimliklerini açıklayabilirler, ancak Anayasa ve yasalar onların bir ulus ya da Türk ulusundan ayrı bir azınlık oluşturmalarını yasaklamıştır. Sonuç olarak, TBKP'nin ayrımcılığı ve Türk ulusunun bölünmesini teşvik etmesi kabul edilemez ve bu hususlar söz konusu partinin kapatılmasını haklı kılar.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

A. Anayasa

11. Söz konusu tarihte; Anayasa'nın ilgili hükümleri şöyledir:

2. madde :

"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve

sosyal hukuk devletidir.”

3/1. madde:

“Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.”

6. madde :

“Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.

...

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz.”

10/1. madde :

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”

14. madde :

“Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.”

66. madde :

“ Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.”

68. madde (*Değişiklikten Önceki Hali*) :

“ Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir...”

Siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz,...”

69. madde (*Değişiklikten Önceki Hali*) :

“Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14’üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır.

...

Siyasi partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

...

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığı’nın açacağı dava

üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Temelli kapatılan siyasi partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasi partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları gibi, kapatılmış bir siyasi partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasi parti de kurulamaz...”

B. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu

12. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun ilgili hükümleri şöyledir:

78. madde :

“ Siyasi partiler:

(a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şekli;...Anayasanın Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, milli marşına... dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu... esasını; ...egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı ... hükmünü ...;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacını güdemezler

...

(c) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar ...”

80. madde :

“Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı Devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.”

81. madde :

“Siyasi partiler :

(a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler; (veya)

(b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar ...”

90/1. madde :

“ Siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve bu kanun hükümlerine aykırı olamaz.”

96/3. madde :

“ ... komünist, anarşist, faşist, teokratik, nasyonel sosyalist, din, dil, ırk, mezhep ve bölge adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla da siyasi partiler kurulamaz veya parti adında bu kelimeler bulunamaz.”

101. madde :

“Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı:

(a) Parti tüzüğünün veya programının ... bu kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlerine aykırı olması; (veya)

(b) Parti büyük kongresince, merkez karar ve yönetim kurulunca ... bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı karar alınması veya genelge veya bildiriler yayınlanması ... veya parti genel başkanı veya genel başkan yardımcısı veya genel sekreterinin sözü edilen bu maddeler hükümlerine aykırı olarak sözlü ya da yazılı

beyanda bulunması; ... hallerinde verilir...”

107. madde :

“ Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılan siyasi partinin bütün malları Hazineye geçer.”

Yukarıda 101. maddede gönderme yapılan, yasanın 4. bölümünde, yukarıda aktarılan 90(1) ve 96(3). maddelerindeki belli bazı bölümler bulunmaktadır.

KOMİSYON ÖNÜNDE İŞLEMLER

13. Başvurucular 7 Ocak 1992 tarihinde Komisyona başvurular. Başvurucular TBKP'nin kapatılmasının;

(a) Sözleşmenin 6/2, 9,10,11. maddelerini ayrı ayrı, 14. madde ile birlikte ve 18. maddesini (9,10,11. maddelerle bağlantılı olarak); ve

(b) 1 No'lu protokolün 1. ve 3. maddelerini ihlal ettiğini savunmuşlardır.

14. 6 Aralık 1994 tarihinde Komisyon, başvuruyu (no. 19392/92) Sözleşmenin 6/2. maddesi bakımından kabul edilmez, diğer maddelere ilişkin iddialar bakımından kabul edilebilir bulmuştur.

15. Komisyon 3 Eylül 1996 tarihli raporunda (31. madde), oybirliği ile sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edilmiş olduğuna, 9 ve 10. maddeler bakımından ayrı bir meselenin doğmadığına ve sözleşmenin 14 ve 18. maddeleriyle, 1 No'lu protokolün 1 ve 3. maddeleriyle ilgili ayrı bir inceleme yapmanın gerekli olmadığına oybirliğiyle karar vermiştir.

DİVANA SON SUNUŞLAR

16. Hükümet dilekçesinde, “...Divan’dan Sözleşmenin 9,10,11,14 ve 18. maddelerinin ve 1 No’lu protokolün 1 veya 3. maddelerinin ihlal edilmediğine karar vermesini talep etti”.

17. Başvurucular, “ başvurunun dayandığı olayların ... Sözleşmenin 11. ve 1 No’lu protokolün 1 ve 3. maddelerinin ihlali sonucunu doğurduğunun” tespitini talep etmişlerdir.

KARAR

I. 11. MADDENİN İHLALİ İDDİASI:

18. Başvurucular, TBKP’nin kapatılmasının ve liderlerinin - Bay Sargın ve Bay Yağcı da dahil olmak üzere - başka bir siyasi partide benzeri görevler üstlenmelerinin yasaklanmasının sözleşmenin 11. maddesinde güvence altına alınan örgütlenme özgürlüğünü ihlal ettiğini iddia etmişlerdir. 11. maddeye göre:

“1. Her şahıs asayiş i ihlal etmeyen toplantılara katılmak ve başkalarıyla birlikte sendikalar tesis etmek ve kendi menfaatlerini korumak üzere sendikalara girmek hakkı dahil olmak üzere dernek kurma hakkını haizdir.

2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplulukta, zaruri tedbirler mahiyetinde olarak milli güvenliğin, amme emniyetinin, nizamı muhafazasının, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için ve ancak kanunla tahdide tabi tutulabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, zabıta mensupları ve devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında muhik tahditler konmasına mani değildir.”

A. 11. Maddenin Uygulanabilirliği

1. Tarafların Divan Önündeki Sunuşları

(a) Hükümet

19. Hükümet, 11. maddenin, hiçbir olayda siyasi partilere uygulanamayacağını ileri sürmüştür. Bir parti, tüzük veya programında bir ülkenin anayasal düzenine saldırdığında, Divan Sözleşmenin konu

bakımından (ratione materiae) uygulanamayacağına karar vermeli ya da 11. maddeyi uygulamak yerine 17. maddeyi uygulayacağını açıklamalıdır.

Sözleşmenin yüzeysel olarak incelenmesi durumunda bile 11. maddenin ya da bunun dışındaki bir maddenin siyasal partilere ilişkin herhangi bir ibare bulundurmadığı gibi devletlerin anayasal yapılarına da gönderme yapılmamıştır. Siyasal kurumlara ilişkin olarak yalnızca 1. No'lu protokolün 3. maddesinde bir gönderme olması ve bu maddenin de devletlere yükümlülük getirecek bir biçimde ifade edilmiş olması nedeniyle, bireyler lehine herhangi bir hak tanımıyor olması önemlidir.

Ulusal anayasaların normal olarak örgütlenme özgürlüğünün düzenlenmesi bağlamında ele aldığı diğer örgütlenme biçimlerinden farklı olarak, siyasal partilere ilişkin düzenlemeler, temel anayasal kurumların düzenlendiği bölümlerde yer almaktadır. Bu, örneğin; Almanya, Danimarka, İspanya, Fransa, İtalya, Yunanistan anayasalarında böyledir.

20. TBKP'nin tüzük ve programı Türkiye'nin temel anayasal ilkeleri ile açıkça bağdaşmamaktadır. TBKP, kendisini "komünist" olarak adlandırmayı seçmekle, kaçınılmaz olarak yıkıcı bir öğretiyi gönderme yapmakta, Türkiye'nin siyasal ve ülkesel birliğine zarar verecek totaliter bir politik hedef seçmekte ve Türk kamu hukukunun temel ilkelerini, laiklik gibi, tehlikeye atmaktadır. Komünizm, her halde, iktidarı güç kullanarak elde etmeyi gerektirir ve bu sadece Türkiye'de değil fakat Avrupa Konseyi üyesi diğer devletlerde de kabul edilemeyecek bir siyasal düzen kurmayı hedefler. Ayrıca belli bir takım isimlerin kullanılması Batı'daki diğer hukuk sistemlerinde de yasaklanmıştır. Bu bağlamda, Hükümet Almanya, Polonya ve Portekiz Anayasalarına gönderme yapmaktadır. Sonuç olarak, TBKP liderleri, 1990'da (Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra) "komünist" adını ne maksatla seçmiş olurlarsa olsunlar, Hükümete göre, bu adın seçilmesi, siyasal anlamından bağımsız olarak değerlendirilemez.

21. Öte yandan, TBKP eğer siyasal hedeflerine ulaşmayı başarabilirse, Türkiye'nin ülke ve ulus bütünlüğü ciddi bir şekilde zarar görecektir. TBKP, tüzük ve programında Türk ve Kürt ayrımı yaparak, Kürtlerin ulusal kimliğine gönderme yaparak, Kürtlerin varlığının anayasal olarak tanınmasını talep ederek, Kürtleri bir ulus olarak niteleyerek ve kendi kaderlerini tayin hakları üzerinde durarak, etnik kökenden bağımsız olan yurttaşlığın temellerine zarar verecek bir ayrımcılığa yol açmıştır. Bu siyasal hedef, devletin temelini oluşturan esaslı ilkelere

meydan okuma anlamını taşıdığı için Anayasa Mahkemesi bu siyasal hedefin anayasaya uygunluğunu denetlemek durumunda kalmıştır. Anayasa Mahkemesi, bunu yaparken, yabancı yurttaşların yerel seçimlerde oy kullanmaları ile ilgili 31 Ekim 1991 tarihli Alman Anayasa Mahkemesi kararı ile Korsika'nın statüsü ile ilgili 9 Mayıs 1991 tarihli Fransız Anayasa Konseyi'nin kararında izledikleri yolu takip etmiştir.

Hükümet sunuşunda, devletlerin sözleşmeye katılırken, hiç bir aşamada anayasal kurumlarının ya da özelde varlıkları için gerekli saydıkları ilkelerin Strasbourg organlarınca denetlenmesini tasarlamadıklarını belirtmiştir. Bu nedenle, TBKP gibi bir siyasi parti, bu kurum ve ilkeleri tehdit edince, sözleşme ve protokollerine dayanarak başvuruda bulunamaz.

TBKP, sözleşmenin temellerini ve koruduğu özgürlükleri tehdit ettiği için bu partiye sözleşmenin 17. maddesi uygulanmalıdır. Bu bağlamda hükümet, Komisyon'un Glimmerveen ve Hagenbeek/ Hollanda (Başvuru no: 8348/78, Kararlar ve Raporlar ("DR") 18, s. 187); Kühnen/ Almanya (Başvuru no: 12194/86, DR 56, s. 205); H., W., P ve K/ Avusturya (Başvuru no: 12774/87, DR 62, s.216) ve Remer/ Almanya (Başvuru no: 25096/94, DR 82-B, s. 117) kararlarına işaret etmektedir. Türk makamları, Türkiye'nin içinde bulunduğu şiddetli terör ortamında, Türk toplumuna dahil çeşitli unsurlar arasında, kaçınılmaz olarak düşmanlık ve şiddeti tahrik edecek olan açıklamaların yapılmasını yasaklamak ve örgütlerin kurulmasını engellemek durumunda kalmışken; sözleşmede öngörülen hakların kötüye kullanılmasını engellemek için 17. maddenin uygulanması gerektiği açıktır.

(b) Başvurucular

22. Başvurucular, siyasi partilerin 11. maddenin kapsamı dahilinde olduğunda kuşku bulunmadığını ileri sürdüler. Başvurucular, sözleşmenin kapsamının Türk Anayasasına dayanılarak sınırlanamayacağına dikkat çektiler. (Başvuruculara göre), İç hukuk sözleşmenin ışığında yorumlanmalıdır, sözleşme iç hukukun ışığında değil.

(c) Komisyon

23. Komisyon sözleşmenin 11. maddesinin yazımından, kapsamının belli bir takım kurum ya da gruplar lehine sınırlı olduğu ya da bu hükmün siyasal partilere uygulanmayacağına ilişkin hiç bir engelin bulunmadığı görüşünü tartışmıştır. Aksine, 11. madde demokrasinin gerektiği gibi uygulanabilmesini sağlayan yasal bir güvence olarak anlaşıldığında, siyasal partiler 11. maddenin koruduğu en önemli örgüt türüdür. Bu bağlamda Komisyon, 11. madde ile ilgili olarak siyasal partilerin faaliyetlerinin sınırlanmasına ve hatta bu tür partilerin kapatılmasına; böylece zımnen 11. maddenin bu tür örgütlere uygulandığına ilişkin başvurularla ilgili kararlarına (bkz. Alman Komünist partisi Davası, Başvuru no: 250/57, Yıllık I, s. 225; Yunanistan Davası, Yıllık, 1969, s. 170, parag. 392; Fransa, Norveç, Danimarka, İsveç ve Hollanda/ Türkiye Davası, Başvuru numaraları: 9940-9944/82, DR. 35, s. 143) gönderme yapmaktadır.

Divan önündeki duruşmada, Komisyon temsilcisi, ayrıca, bu olayın, Komisyonun 17. maddenin uygulamasını gerektiren nadir olaylardan ayırdedilebilir olması nedeniyle, bu

olayda bu maddeye başvurmanın gerekli olmadığını belirtmiştir. Bu nadir olaylarda, şiddeti (yukarıda belirtilen Alman Komünist Partisi Davasına bakınız) veya nefreti (yukarıda değinilen Remer Davasına bakınız) yaymayı hedefleyen suç fiilleri söz konusudur. Olayda, bunun tersine, TBKP'nin tüzük ve programında, bu partinin demokratik bir parti olmadığına veya yasa dışı veya demokratik olmayan yöntemleri kullanacağına, şiddet kullanımına cesaret verdiği ve Türkiye'nin demokratik ve çoğulcu siyasal sistemine zarar vermeyi hedeflediğine veya ırkçı (bir parti) olup diğerlerinin hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırmayı hedeflediğine ilişkin bir ibare yoktur.

2. Divanın Değerlendirmesi

24. Divana göre sözleşmenin 11. maddesinin sözsöz anlamı, siyasi partilerin bu maddeyi dayanak olarak alıp alamayacakları sorununa bir ilk cevap oluşturmaktadır. Divan bu bakımdan, 11. maddede her ne kadar “sendika kurma hakkı da dahil olmak üzere, başkaları ile birlikte, örgütlenme özgürlüğü”nden söz ediliyorsa da, burada “dahil” bağlacının, sendikaların, örgütlenme özgürlüğünün kullanılabilmesi için örneklerden sadece biri olduğunu açıkça gösterdiğini belirtir. O halde, bu hükümde, sendikaların anılmasıyla, Hükümetin değerlendirmesinde olduğu gibi, sözleşmeyi hazırlayanların siyasal partileri 11. maddenin kapsamı dışında bıraktıkları sonucuna varılamaz.

25. Divan, ayrıca, 11. maddenin sözs el anlamından öte, siyasal partilerin demokrasinin layıkıyla işlemesinde temel bir örgütlenme biçimini temsil etmekte olduğuna ağırlık vermektedir. Demokrasinin sözleşme sistemindeki önemi karşısında (Bakınız 45. Paragraf aşağıda), siyasal partilerin 11. maddenin kapsamına girdikleri konusunda hiç bir kuşku yoktur.

26. Divan bu aşamada, Hükümetin, TBKP'nin Türkiye'nin anayasal düzenini tehdit ettiği savı ile ilgili olarak, ne bu savın doğru olup olmadığı, ne de böyle bir savın söz konusu partinin yalnızca tüzüğü ve programı temelinde dayandırılıp dayandırılmayacağı konusunda karar vermeyi gerekli görmemektedir. Divan, bu bağlamda yakınılan müdahalenin gerekliliği konusundaki incelemelerine yollama yapar (bkz. 42-47. Paragraflar aşağıda).

27. Divan,  te yandan, siyasal partiler de dahil olmak üzere, bir örgütün, sadece ulusal makamlarca, bu örgüt faaliyetlerinin kendi anayasal yapılarını tehdit ettiğine ilişkin değerlendirmesi ile, sözleşme tarafından sağlanan korumanın dışında kalmış sayılamayacağını ve bunların sınırlayıcı önlemler alınmasına olanak tanımayacağını belirtmiştir. Divan'ın daha önceki kararlarında da belirttiği gibi, ulusal makamlar anayasal haklara işlerlik kazandırmak veya hukukun üstünlüğüne saygıyı sağlamak için gerekli gördükleri önlemleri almakta ilke olarak takdir yetkisine sahip iseler de, bu sınırlamaları sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri ile bağdaşır bir biçimde ve sözleşme organlarının denetimi kaydı ile yapabilirler (Open Door ve Dublin Well Woman/ İrlanda Davası, 29 Ekim 1992, Seri A no: 246- A s.29 parag.69).

28. Sözleşmenin dibacesi, ulusal anayasalarda sıklıkla ilk olarak düzenlenen “aynı siyasal geleneklere, ideallere, özgürlük ve hukukun üstünlüğü konularında ortak bir mirasa” (bakınız paragraf 45 aşağıda) yollama yapılmaktadır. Sözleşme sağladığı hakları ortak güvence sistemi ile kurmakta (bakınız, Loizidou/ Türkiye (İlk itirazlar) 23 Mart 1995 tarihli karar, Seri A no: 310, s.26, Paragraf 70), talilik ilkesi uyarınca , ulusal düzeyde sağlanan korumayı, hiç bir şekilde sınırlandırmaksızın, güçlendirmektedir (sözleşmenin 60. maddesi).

29. Divan  te yandan , 1. madde uyarınca, taraf devletlerin “kendi yetki alanı içinde bulunan herkese” sözleşmenin 1. Bölümünde

belirlenen hak ve özgürlükleri tanıdıklarını işaret etmektedir. Bu hüküm, Sözleşmenin 14.; 2 ila 13. ve 63. maddeleri ile birlikte, Sözleşmenin kişi, konu ve yer bakımından uygulama alanını çizmektedir (bkz. İrlanda/ Birleşik Krallık kararı 18 Ocak 1978, A Serisi no:25, s. 90, parag.238). Ancak, Sözleşme kural türüne veya söz konusu tedbire göre hiç bir ayırım yapmamakta ve üye devletlerin “yetki alanının” hiç bir parçasını sözleşme denetimi dışına çıkarmamaktadır. Bu nedenle taraf devletler - sıklıkla anayasalarının ilk bölümlerinde öngörülen - “egemenliklerini” bütünü ile sözleşmeye saygı yükümlülükleri çerçevesinde kullanırlar.

30. Böylece, üye devletlerin kurumları ve siyasi organları sözleşmede öngörülen hak ve ilkelere saygı göstermelidirler. Bu bağlamda, söz konusu düzenlemelerin anayasa ile (bakınız, örneğin, Gitonas ve Diğerleri/ Yunanistan, 1 Temmuz 1997 tarihli karar, 1997-V) ya da sadece kanunla yapılmış olması fazla önem taşımaz (bkz. örneğin, 2 Mart 1987 Mathieu-Mohin ve Clerfayt/ Belçika kararı, Seri A no. 113). İlgili devlet bu hükümlere dayanarak egemenliğini kullandığı andan itibaren, bu hükümler sözleşme hükümlerine göre denetime tabi olurlar.

31. Divan önüne gelen ihtilaflarda, bir devletin kurumsal yapısından kaynaklanan formlarla, dar anlamda temel haklardan kaynaklananları ayırmaya girişmek; bazen zor, hatta yapaydır. Özellikle bu olayda böyledir, siyasi partilerin üstlendikleri rol karşısında (bakınız paragraf 25 yukarıda) bu, ilgili devlette örgütlenme özgürlüğünü, sonuç olarak da demokrasiyi etkilemektedir.

32. Faaliyetleri ile herhangi bir devletin kurumlarını tehlikeye atan örgütler, bu kurumların sağladığı korumadan mahrum kalırlar. Bu bakımdan, Divan, demokratik toplum gereklerinin ve bireysel özgürlüklerin korunması zorunluluklarının belirli bir biçimde uzlaştırılmasının sözleşmenin sistemine aykırı olmadığı şeklindeki daha önceki yargısını hatırlatır. Böyle bir uzlaştırma, yetkililerin müdahalesinin 11. maddenin 2. fıkrasına uygun olarak yapılmalıdır. Ancak bu halde Divan, olayın tüm koşullarını gözeterik Sözleşmenin 17. maddesinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verir.

33. Komisyon önünde, Hükümet ayrıca, 11. maddenin örgütlenme özgürlüğünü güvence altına aldığını, ancak bir partinin kapatılmasına engel olmadığını ileri sürmüştür.

Komisyon, örgütlenme özgürlüğünün, sadece bir siyasal parti kurabilmesini değil, aynı zamanda kurulmuş bir partinin siyasal faaliyetlerini özgürce yürütülmesini de güvence altına aldığı görüşündedir.

Divan, sözleşmenin; hakların teorik veya varsayımsal olarak değil, uygulamada ve etkili olarak korunmasını hedeflediğini (bakınız 13 Mayıs 1980 tarihli Artico/ İtalya kararı, Seri A no: 37, s. 16, paragraf 33, ve yukarıda anılan Loizidou kararı, s. 27, paragraf 72) hatırlatmaktadır. 11. maddede öngörülen hak, ulusal mercilerin sözleşmeye bağlı olmadan anında varlığına son verebileceği şekilde sadece bir örgütün kurulması ile sınırlı olsaydı tümüyle teorik ve varsayımsal olurdu. Bu nedenle, 11. madde tarafından sağlanan korumadan, örgüt var oldukça yararlanılır ve bir örgütün kapatılmasında, (bu kararı alan) ülkenin mercileri bu hükmün 2. paragrafının gereklerini yerine getirmelidir (bakınız parag. 35-47 aşağıda).

34. Sonuç olarak 11. madde dava konusu olaylara uygulanır.

B. 11. maddeye uygunluk

1. Müdahale olup olmadığı

35. Hükümet, Komisyon önünde, TBKP'nin kapatılmasının Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın örgütlenme özgürlüğüne müdahale oluşturmadığını savunmuştur. Ancak, bu iddia Divan önünde tekrarlanmamıştır.

36. Komisyon gibi Divan da, her üç başvurucuya bunlardan Bay Yağcı ve Bay Sargın'a parti kurucusu ve yöneticisi olarak ve diğer tüm siyasal gruplarda benzer sorumluluk almalarını yasaklayan bir müdahale olduğu sonucuna varmıştır.

2. Müdahalenin haklı olup olmadığı

37. Böyle bir müdahale, “yasa tarafından öngörülmeyp”, 2. paragrafta öngörülen meşru amaçlardan bir veya daha çoğuna yönelmedikçe ve “demokratik bir toplumda gerekli olmadıkça” 11. maddenin ihlali sonucunu doğurur.

(a) “Kanun tarafından öngörölmüş olma”

38. Anayasa Mahkemesi kararındaki ölçüleri Anayasanın 2, 3/1, 6, 10/1 ve 14/ 1, değişiklikten önceki 68. maddeleri ile, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasasının 78, 81, 96/3. maddelerine dayandırdığından, müdahalenin “kanun tarafından öngöröldüğü” hususunda taraflar arasında görüş birliği vardır .

(b) Meşru amaç

39. Hükümet, müdahalenin bir takım meşru hedeflerinin bulunduğunu belirtmiştir. Bunlar; ulusal güvenliği sağlama, halkın güvenliği ve ülkenin bütünlüğü ile diğerlerinin hak ve özgürlüklerini korumadır. Divan, eğer, Hadjianastassiou/ Yunanistan davasında 16 Aralık 1992 tarihinde verdiği kararda olduğu gibi, bir casusluk olayının ulusal güvenliğe zarar verdiğini kabul ederse, bu davada, sözleşmeye taraf olan bir devletin varlığının tehdit altında olduğunu da kabul etmelidir.

40. Komisyon, Anayasa Mahkemesi tarafından TBKP'nin kapatılmasında dayanak olarak alınan esaslar arasında ayırım yapmıştır. Müdahalenin partinin adında “komünist” kelimesinin bulunmasından kaynaklandığı göz önüne alındığında, Komisyon'a göre, bu müdahalenin 11. maddeye dayanılarak herhangi bir meşru amaç tarafından haklılaştırılması mümkün değildir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi de TBKP'nin demokratik kurumlara saygı göstermeyeceği veya bir diktatörlük kurmaya teşebbüs edeceğine ilişkin herhangi bir kanıt olmadığını farketmiştir. Buna ek olarak, 12 Nisan 1991'de yürürlüğe giren 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası, Ceza Kanunu'nun, inter alia, komünist eğilimli olduğu iddia edilen örgütlere girmeyi ve eylemlere katılmayı suç olmaktan çıkarmıştır.

Diğer yandan, TBKP'nin kapatılması, programında Türk ve Kürtler arasında ayırım yapmasına bağlanmış ve Komisyon bunu ülke bütünlüğünün bu suretle ulus güvenliğinin sağlanması amacına bağlanabileceğini ve bunun, TBKP'nin terörist bir örgüt olduğu veya terörizmi desteklediği için değil ve fakat bu partinin açıkça ayrı bir Kürt ulusunun yaratılmasını gerçekleştirmeye çalıştığı ve sonuç olarak Türkiye Devleti ülkesinin yeniden dağıtılması sonucunu doğurma

olasılığının bulunmasından kaynaklandığını belirtmiştir.

41. Divan, Komisyon gibi TBKP'nin kapatılmasının 11. maddede sayılan meşru amaçlardan en az birini, "ulusal güvenliğin korunması" amacını takip ettiğini düşünmektedir.

(c) "Demokratik toplumda gerekli"

(i) Genel ilkeler

42. Divan, 11. maddenin, özerk anlamına ve özel uygulama alanına karşın, görülmekte olan davada, 10. madde ışığında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Düşüncenin korunması ve bunu açıklama özgürlüğü 11. maddede öngörülen toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün önemli unsurlarından biridir (bakınız, diğerleri yanında, 13 Ağustos 1981 tarihli Young, James ve Webster/ Birleşik Krallık Davası kararı, Seri A no: 44, s. 23, paragraf 57, 26 Eylül 1995 tarihli Vogt/ Almanya kararı, Seri A no:323, s. 30, prg. 64).

43. Siyasal Partilerin demokrasinin layıkıyla işleminde ve çoğulculuğun korunmasındaki önemli rolleri dikkate alındığında bu hükmün öncelikle uygulanacağı açıktır (bakınız paragraf 25 yukarıda).

Divanın, kararlarında defalarca belirtmiş olduğu gibi, çoğulculuk olmaksızın demokrasi olmaz. Bu nedenle, 10. maddede öngörülen ifade özgürlüğü, 2. fıkra uyarınca, sadece açıklanan bilgi ve fikirlere taraftar olunduğunda, rahatsız etmediğinde ya da farklı olmadığında değil, aynı zamanda; taciz eden, şoke eden, rahatsız eden bir nitelik taşıdığına da söz konusudur (bakınız, yukarıda değinilen Vogt kararı, s.25. paragraf 52). Siyasal parti, faaliyetlerinin kolektif olarak ifade özgürlüğünün uygulamasını oluşturduğu için bunların, Siyasal partilerin, ifade özgürlüğüne sahip olması onlara, Sözleşmenin 10 ve 11. maddelerini dayanak olarak alabilmeleri sonucunu doğurmuştur.

44. Informationsverein Lentia ve diğerleri Avusturya Davası kararında (Bakınız 24.11.1993, Seri A No 276, sh.16.par.38'e) Divan, devleti çoğulculuğun nihai koruyucusu olarak nitelendirmiştir. Siyasal alanda, bu sorumluluk devlet için diğerleri yanında, 1. No'lu protokolün 3. maddesi uyarınca kamuoyunun özgürce ifade edilmesinin sağlandığı

koşullarda makul sürelerle, gizli oyla serbest seçimler düzenleme sorumluluğu getirir.

45. Hiç kuşkusuz demokrasi “Avrupa kamu düzeninin temel bir unsurunu temsil etmektedir (bkz. yukarıda değinilen Loizidou kararı, s. 27 parag. 75).

Bu ilk önce, sözleşmenin, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinin, bir yandan gerçekten etkili bir siyasal demokratik rejime ve öte yandan ortak bir insan hakları kavramına ve insan haklarına ortak bir saygıya dayandığını bildirerek (bakınız, yukarıda değinilen Klass ve Diğerleri kararı, s. 28, paragraf 59) , sözleşme ile demokrasi arasında çok açık bir bağlantı kuran, dibacesinden çıkmaktadır. Aynı dibace takiben, Avrupa Devletlerinin özgürlüklere ve hukukun üstünlüğüne saygı ideali ve siyasal geleneği ortak varlığına (ortak mirasına) sahip olduklarını belirtmektedir. Divan bu ortak varlıkta (ortak mirasta) sözleşmeye ilişkin değerleri görmüş (bakınız, 7 Temmuz 1989 tarihli Soering/ Birleşik Krallık kararı, Seri A no:161, s. 35, paragraf 88) ve bir çok kez bunun demokratik bir toplumun (bakınız, 7 Aralık 1976 tarihli Kjeldsen, Busk Madsen ve Pedersen/ Danimarka kararı, Seri A no: 23, s. 27, paragraf 53 ve yukarıda değinilen Soering kararı, s. 34, paragraf 87) ideallerini ve değerlerini korumaya ve geliştirmeye yönelik olduğunu hatırlatmıştır.

Ayrıca sözleşmenin 8,9,10 ve 11. maddelerinde öngörülen hakların kullanılmasına yönelik müdahaleler, “demokratik bir toplumda gerekli” olma ölçütü ışığında bir değerlendirmeye tabi olmaktadır. Bu haklardan birine müdahaleyi haklı kılacak tek zorunluluk “demokratik toplum”dan kaynaklanandır. Demokrasi sözleşme tarafından tasarlanan yegane politik modeldir ve sadece o sözleşmeyle bağdaşabilir.

Divan, sözleşmenin bazı hükümlerini demokratik toplumun temel özellikleri olarak kabul etmiştir. Bir yargı organı önündeki davanın çekişmeli karaktere sahip ve aleni olması böyledir ve bu temel ilke sözleşmenin 6. maddesinde (bakınız, 14 Kasım 1960 tarihli Lawless/ İrlanda Davası kararı, -ilk itirazlar ve usul sorunları-, Seri A no: 1, s. 13) öngörülmüştür. Bu olayda söz konusu olana daha yakın bir alanda ise; Divan, örneğin ifade özgürlüğünün demokratik bir toplumun esaslı temellerinden biri olduğunu bir çok kez hatırlatmış; (bakınız, yukarıda değinilen Vogt kararı, s. 25, paragraf 52) yukarıda değinilen Mathieu-Mohin ve Clerfayt kararında ise 1 No’lu protokolün 3. maddesinin, gerçekten demokratik bir rejimin karakteristik bir ilkesini ortaya koyan

bu hükmün, önemini açıklamıştır.

46. Sonuç olarak, örgütlenme özgürlüğü yalnızca inandırıcı ve zorlayıcı sebeplerle kısıtlanabileceğinden, 11. maddede öngörülen istisnalar, siyasal partiler söz konusu olduğunda dar bir yorumu zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle taraf devletler, 11. maddenin 2. fıkrasında öngörülen zorunluluğun varlığının tespiti konusunda; hem yasalar, hem de bu yasaların uygulanması için alınan kararlar- buna bağımsız yargı organlarının kararları da dahildir- üzerinde sıkı bir Avrupa denetimine olan, sınırlı bir takdir marjına sahiptirler. Divan, daha önce bir parlamenterin hakareten cezalandırılmasına (bakınız, yukarıda değinilen Castells kararı, s. 22-23, paragraf 42) ilişkin olarak böyle bir kontrolün gerekliliğini açıklamıştır. Bir partinin tümüyle kapatılması ve yöneticilerinin gelecekte benzer faaliyetleri yürütmesinin yasaklanması sözkonusu olduğu zaman bu denetim daha da gereklidir.

47. Denetimi ifa ederken, Divanın ilgili ulusal makamın yerine geçme görevi yoktur; ancak, yetkili iç organların verdikleri kararları, takdir yetkileri bakımından 11. madde açısından denetleme görevi vardır. Bu, Divanın davalı devletin takdir yetkisini iyi niyetle, özenle ve makul biçimde kullanıp kullanmadığını araştırmakla yetinmesi anlamına gelmez; Divan, davanın bütünü ışığında, yakınılan müdahalenin “takip edilen meşru amaçla orantılı” ve ulusal makamlarca kararın haklı kılınması için ileri sürülen nedenlerin “uygun ve yeterli” olup olmadığını değerlendirmelidir. Böylece Divan, ulusal mercilerin , 11. maddede belirtilen ilkelere uygun kuralları uyguladıkları ve buna ek olarak da, kararlarını ilgili olayın kabul edilebilir tarzda bir değerlendirilmesine bıraktıkları konusunda ikna olmalıdır (bakınız, mutatis mutandis, 23 Eylül 1994 tarihli Jersild/ Danimarka kararı, Seri A no: 298, s. 26, paragraf 31) .

(ii) İlkelerin görülmekte olan davaya uygulanması

(a) Tarafların Divan önündeki sunuşları

(1) Başvurucular

48. Başvurucular, Anayasa Mahkemesi'nin TBKP'nin kapatılmasında başvurduğu gerekçelerin yanlış temellendirildiğini belirtmiştir. Başvurucular dilekçelerinde, bir yandan Nisan 1991'den bu yana komünist ideoloji temelli faaliyetler suç olmaktan çıkarılmışken, hem

de Anayasa Mahkemesi TBKP'nin, demokratik ilkelere bağılı olarak, bir sosyal sınıfın diğeri sosyal sınıflar üzerinde tahakküm kurmasını hedeflemediğini kabul etmişken Temmuz 1991'de bu partinin kapatılması çelişkilidir.

Hükümet tarafından TBKP'ye atfedilen ayrımcı faaliyetler konusunda başvurucular, bu iddialar için ne parti belgelerinden, ne de üyelerinin beyanlarından herhangi bir temel bulunamayacağını belirtmişlerdir. Aksine parti tüzüğünde TBKP, Kürt sorununun, ortak menfaatler üzerine kurulmuş, eşit haklara ve demokratik yeniden yapılanma amacına dayanan, Türk ve Kürt halklarının gönüllü olarak birarada yaşamasını sağlayacak barışçıl, demokratik ve adil bir şekilde çözülmesi için çalışacaktır, denilmiştir. Bu nedenle TBKP, ülke bütünlüğüne karşı olmadığı gibi, ayrımcılığın savunmasını da yapmamıştır. Buna ek olarak, parti liderleri, ayrımcılığı, idam cezasını gerektiren bir suç olarak düzenleyen Ceza Kanunu'nun 125. maddesi uyarınca da da yargılanmamışlardır. Yetkililer, sadece "Kürt" kelimesinin kullanılmasını ayrımcılık olarak kabul ettiler, oysa, öyle bir siyasal sorun söz konusu idi ki, bunu çözmek isteyen siyasi partinin buna değinmemesi mümkün değildi. Sorun ve azınlık grupları mevcuttu ama siyasal partiler buna değinmiyorlardı.

Son olarak, TBKP'nin terörist bir örgüt olduğu ile ilgili olarak başvurucular, partinin kurulduktan on gün sonra kapatıldığını, bu nedenle de anılan türden bir faaliyet yürütmesinin mümkün olmadığını savundular. Bu nedenle, TBKP'nin gelecekteki faaliyetleri ancak spekülasyon konusu olabilir ve bunlar partinin kapatılması kararına temel oluşturamaz.

(2) Hükümet

49. Hükümet, örgütlenme özgürlüğünün, ifade özgürlüğü gibi, kesin olmadığına ve sıklıkla demokratik bir toplumdaki diğeri üstün menfaatlerle çatıştığına işaret etti. Buna bağılı olarak, takdir marjı, müdahale ile gözetilen meşru amaç ve dava koşullarının özelliği ışığında ölçülür. Bu bağlamda hükümet; Divanın, koşulları tayin ederken, tarihsel şartlardan kaynaklanan ihtiyaçları dikkate aldığı 25 Kasım 1996 tarihli Wingrove/ Birleşik Krallık davasındaki karara (Raporlar 1996-V) atıfta bulundu.

Eğer TBKP'nin tüzük ve programı benzer bir yolla incelenseydi, ulus bütünlüğü ve ülke güvenliğini tehdit eden unsurlara aleyhte bir sınırlama getirilmesinin, sadece Türkiye davasında değil, Avrupa Konseyine üye olan her bir ülkede zorlayıcı bir ihtiyaç olduğu görülecekti. Esas tehlikede olan, uluslararası düzende bir ülkenin varlığını sürdürmesi için gerekli temel şartları, ki bunlar Birleşmiş Milletler Şartı tarafından muhafaza altına alınmıştı.

Ayrıca, içtihatlardan da anlaşıldığı üzere, kamu düzeninin korunması, ulusal bütünlük, kamu menfaati ya da demokrasi gibi, müdahalenin meşru amaç olarak gösterildiği hallerde, sözleşme organları müdahaleyi haklı kılan şiddet riskinin gerçek, geçerli veya gerçekleşmesinin muhtemel olmasını talep etmiyordu. Bu teklifte asıl yetkili olarak hükümet Komisyonun kabul edilemez bulduğu kararlarından alıntı yaptı; X/ Avusturya davası (Başvuru no: 5321/71, Kararlar Derlemesi 42, s. 105), T/Belçika davası (Başvuru no: 9777/82, DR 34, s. 158) ve A. ve H./ Avusturya (Başvuru no: 9905/82, DR 36, s. 187). Buna ek olarak, Komisyon ifade özgürlüğü uygulamasının pratikte bir takım karışıklıklara sebep olup olmadığını göz önünde bulundurmadan, ifade özgürlüğüne yapılan sınırlamaları ulusal güvenlik nedeniyle haklı bulduğu; Almanya ile ilgili iki davayı kabul etti (Bkz. Kuck/ Almanya Davası, başvuru no: 15404/89, DR 70, s.262 ve Fleischle/ Almanya Davası, başvuru no: 29744/96). Son olarak, Purcell ve diğerleri/ İrlanda Davasında, Komisyon terör tehdidini ve buna karşılık kamu menfaatini dikkate almıştı (Başvuru no: 15404/89, DR 70, s. 262).

Tüm bu davalarda, ilgili ifadelerin gerçek içeriği , mevcut bir şiddet riskinin veya doğrudan bu ifadenin kullanımının sebep olduğu şiddet hareketi ile ilgili nedensel bir bağın bulunup bulunmadığı gözönünde bulundurulmadan, sadece sınırlandırmaların kullanımlarına

göre düzenlendiği kararların verilmesine yeterli olmuştur. Diğer yandan yukarıda alıntı yapılan Handyside kararında, 26 Nisan 1979 tarihli, Sunday Times/ Birleşik Krallık kararında (Seri A, No: 30) ve yine yukarıda alıntı yapılan Lingens ve Castells kararlarında ki mahkeme hepsinde de 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermişti, ilgili yayınlar devletin varlığını ve demokratik düzeni tehdit etmemişti.

Özetle, ulusal topluluğun, ulusal güvenlik ve ülke bütünlüğü gibi, asli çıkarlarına yapılan bir meydan okumayla karşılaşan Türk makamları, kendilerine sözleşme tarafından tanınan takdir marjını hiç bir şekilde aşmamıştır.

(3) Komisyon

50. Divan önündeki duruşmada Komisyon Temsilcisi, ön inceleme sırasında, yasal olmayan bir programı tanımlamakla, yasalda bir değişiklik yapmaya çalışan bir programı tanımlamak arasındaki farkı vurguladı. Uygulamada bu ayrımın ortaya konması güçlük arz etmektedir; siyasal partiler de dahil olmak üzere örgütlerin, Devletin hukuksal, anayasal ve yasal yapısını değiştirmek için mücadele edebilmeleri gerekir, ancak bu mücadele için kullanılan araçlar herhalde hukuka uygun olmalı ve demokratik araçlara dayanmalı ve önerilen değişim temel demokratik ilkelerle uyumlu olmalıdır.

TBKP'yi kapatma kararı sadece tüzük ve programında açıklanan bilgi ve fikirler temel alınarak verildiğinden, Komisyon, görülmekte olan davada da 11. maddeye bağlı olarak uygulanan, ifade özgürlüğünün; taciz eden, şoke eden, rahatsız eden "bilgi" ve "fikirlere" kapsamı kuralını göz önünde bulundurdu.

Ayrıca Komisyon Anayasa Mahkemesi'nin TBKP'nin kapatılmasını haklı kılmak için, parti tüzüğünün küçük bir kısmını oluşturan bölümlere dayandığına işaret etti. Bundan başka, bu bölümler hiç bir şekilde şiddeti teşvik etmemektedir, bunun aksine TBKP'nin hedeflerinden , Kürt kökenli nüfus ile ilgili olanları bile, demokratik araçlarla ve Türk yasaları ve kurumları ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirme isteğini göstermektedir.

(b) Divan'ın değerlendirmesi

51. Divan, TBKP'nin faaliyetlerine başlayamadan kapatıldığını, bu kapatma kararının- Anayasa Mahkemesi kararından da anlaşıldığı üzere- partinin gerçek hedeflerini ve yöneticilerinin gerçek niyetlerini yansıtan hiç bir şeye dayanmaksızın, sadece partinin tüzük ve programı temelinde alındığını (bakınız paragraf 58 aşağıda) belirtir. Bu nedenle Divan da, ulusal makamlar gibi söz konusu müdahalenin zorunlu olup olmadığını tespit etmek için bu belgeleri temel alacaktır.

52. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı partinin kapatılması için yaptığı başvurularına gerekçe olarak dört husus ileri sürmüştür. Bunların ikisi

Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir: TBKP'nin proleteryanın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakküm kurmasını tasarladığı ve 2820 sayılı yasanın 96/2. maddesine aykırı olarak daha önceden kapatılmış bir partinin - Türkiye İşçi Partisi - devamı olduğuna ilişkin iddiaya ilgili tartışmalar.

Divan bu nedenle incelemesini Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilen diğer iki iddiaya hasredebilir.

53. Bunlardan ilki, TBKP'nin 2820 sayılı yasanın 96/3. maddesine aykırı olarak adında "komünist" kelimesini bulundurması idi (bkz. 12. paragraf yukarıda). Anayasa Mahkemesi bilhassa, anılan hükmün, (partilerin) bütünüyle usulüne uygun kurulmasını emrettiğini belirtmiştir: adında sadece anılan hükümde yasaklanmış olan bir kelimenin bulunması, sonuçta o partinin kapatılmasını gerektirmektedir. TBKP bu hükmü ihlal etmiştir (bakınız 10. paragraf yukarıda).

54. Divana göre, bir partinin kendisine verdiği ad, ilke olarak, diğer ilgili ve yeterli koşullar olmaksızın, tek başına, kapatılma gibi radikal bir tedbiri haklı göstermez.

Bu bağlamda Divan; ilk olarak, 12 Nisan 1991 tarihinden itibaren, komünist menşeli siyasal faaliyetlerde bulunmayı suç sayan Ceza Kanununun (ilgili maddesinin) 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası ile yürürlükten kaldırıldığını belirtmiştir. Divan, Anayasa Mahkemesi'nin, TBKP'nin adına rağmen, bir sosyal sınıfın diğerleri üzerinde egemenlik kurmasını hedeflemediği; aksine, demokrasinin siyasal çoğulculuk, genel oy ve siyasal yaşama katılımı içeren gereklerine saygı gösterdiği şeklindeki tespitine büyük önem vermektedir (bakınız paragraf 10 yukarıda). Bu bağlamda, TBKP, 17 Ağustos 1956'da Alman Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Alman Komünist Partisi'nden açıkça farklıdır (bakınız yukarıda değinilen Alman Komünist Partisi Davası ile ilgili Komisyon mütaalası).

Divan, yine TBKP'nin "komünist" adını seçerek, Türk toplumu veya devleti için gerçek bir tehlike oluşturan bir politikayı benimsemiş olduğunu gösteren somut kanıtlar olmaksızın, sadece ismin partinin

kapatılması için yeterli sebep olduğunu kabul edemez.

55. Anayasa Mahkemesince, TBKP'nin kapatılması konusunda kabul edilen ikinci gerekçe, bu partinin ayrımcılığı ve Türk ulusunun bölünmesini teşvik etmeyi hedeflemesidir. TBKP, tüzük ve programında Kürt ve Türk ulusları arasında ayırım yaparak, azınlıklar yaratma konusunda - Lozan Antlaşması ve Bulgaristan ile yapılan antlaşmada öngörülen azınlıklar dışında - çaba harcayacağına ilişkin niyetini ortaya koymuş, bu da devletin ülkesel bütünlüğüne yönelik bir tehdit oluşturmuştur. Kendi kaderini tayin hakkı ve bölgesel özerklik bu nedenle anayasa tarafından yasaklanmıştır (bakınız paragraf 10 yukarıda).

56. Divan, TBKP'nin tüzüğünde (bkz. 9. parag. yukarıda) Kürt "halkı" ve "ulusu" ile Kürt "yurttaşlarına" gönderme yapmasına karşın, Kürtleri bir "azınlık" olarak nitelendirmediği gibi, onlara - varlıklarının tanınmasından başka- farklı muamele yapılması ya da haklar tanınmasını ya da geri kalan Türk nüfusundan ayrılması hakkından sözetmediğini belirtmektedir. Bunların aksine programında "TBKP, Kürt sorununun, ortak menfaatler üzerine kurulmuş, eşit haklara ve demokratik yeniden yapılanma amacına dayanan, Türk ve Kürt halklarının gönüllü olarak birarada yaşamasını sağlayacak barışçıl, demokratik ve adil bir şekilde çözülmesi için çalışacaktır" şeklinde bir bölüm yer almaktadır. Kendi kaderini tayin hakkına gelince, TBKP programında şiddet kullanımına taraftar olmadığını belirtmekten öte bir açıklamaya yer vermemiş; bunun da şiddetin "birlik değil, aykırılık biçiminde ve tek yönde kullanılmasına yol açacağı" belirtmiş; ayrıca, "bu sorunun çözümü siyasaldır" demiş ve "Kürt halkı üzerindeki baskı ve ayrımcılığın kalkması için Türk ve Kürtler birleşmek zorundadırlar" diye eklemiştir.

TBKP programında ayrıca " Kürt sorununa, ancak ilgili taraflar görüşlerini özgürce ifade edebildiklerinde, sorunu çözmek için hiçbir şekilde şiddete başvurmayacakları konusunda anlaşıklarında ve siyasette kendi ulusal kimlikleriyle yer aldıklarında çözüm bulunabilecektir" şeklinde bir değerlendirme yapmıştır.

57. Divana göre, demokrasinin temel özelliklerinden birisi bir ülkenin karşılaştığı sorunları, taciz edici olsalar da, şiddete başvurmaksızın, diyalogla çözmektedir. Demokrasi ifade özgürlüğü ile beslenir. Bu ilişki altında, bir siyasal grubu, sadece bir devletin bir kısım halkının kaderini aleni olarak tartışmak istemesi ve demokratik kurallara saygı içinde, tüm ilgilileri tatmin edecek çözümler bulma amacı ile siyasal

yaşama katılmak istemesi nedeni ile endişe duymamalıdır. Bu bağlamda, TBKP programının incelenmesi istemektedir. Bu, görülmekte olan olayla, hükümet tarafından esas alınan olayı birbirinden ayırmaktadır.

58. Ancak bir siyasi partinin, programında alenen açıklananlardan farklı hedef ve niyetlerinin varolma olasılığı dışlanamaz. Bundan emin olmak için, bu programın içeriği ile, sahibinin eylemleri ve tutumlarını karşılaştırmak gerekir. Bu olayda TBKP'nin programının herhangi bir somut eylemi tarafından yalanlanması olanağı yoktur, zira kurulur kurulmaz kapatılmış ve TBKP programını uygulama zamanı bile bulamamıştır. Böylece sadece ifade özgürlüğünün kullanılmasından kaynaklanan bir davranış cezalandırılmış olmaktadır.

59. Divan, incelemesine sunulan olayı çevreleyen koşulları, özellikle de teröriste karşı mücadelenin güçlüklerini (bakınız, yukarıda değinilen İrlanda/ Birleşik Krallık kararı, s. 9, paragraf 11; ve 18 Aralık 1996 tarihli Aksoy/ Türkiye kararı, Raporlar 1996-VI, s. ..., paragraf 70 ve 80) de dikkate almaya hazırdır. Ancak bu somut olayda, TBKP'nin herhangi bir faaliyeti olmaksızın, terörizmin Türkiye'de yol açtığı sorunlarda TBKP'nin sorumluluğunun olduğu sonucuna varma olanağı verecek herhangi bir kanıt görememektedir.

60. TBKP tüzüğü ve programı, TBKP'nin sözleşmeden, sözleşmenin tanıdığı hak ve özgürlükleri tahrip etmeyi hedefleyen bir faaliyete girişmek veya bir eylem yapmak için yararlanacağı sonucuna varmaya hiçbir şekilde izin vermediğinden, 17.maddenin uygulanmasına da yer yoktur (bakınız, mutatis mutandis, 1 Temmuz 1961 tarihli Lawless/ İrlanda kararı, Seri A no: 3, s. 45-46, paragraf 7).

61. Tüm bunlar karşısında, daha faaliyetlerine bile başlamadan önce verilen ve yöneticileri için siyasal sorumluluk alma yasağı getiren; TBKP'nin derhal ve nihai olarak kapatılması gibi radikal bir tedbir, hedeflenen amaca göre orantısızdır ve demokratik bir toplumda gerekli değildir. Sonuç olarak bu tedbir sözleşmenin 11. maddesini ihlal etmiştir.

II. SÖZLEŞMENİN 9,10,14 VE 18. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİASI

62. Başvurucular Komisyona yaptıkları başvurularında, Sözleşmenin 9,10, 14 ve 18. maddelerinin de ihlal edilmiş olduğunu ileri sürmüşlerdir. Başvurucular, Divan'a verdikleri dilekçelerinde, Komisyon'un, 11. maddenin ihlalinin belirlenmesi için anılan diğer maddelerle ilişkisi olup olmadığının gerekli olmadığı görüşünü kabul etmişlerdir. Başvurucular, bu şikayeti Divan önünde ileri sürmedikleri için; Divan, olayı bu maddeler açısından, kendiliğinden incelemeye gerek olmadığına karar vermiştir (bkz., mutatis mutandis, 16 Eylül 1996 tarihli Akdivar ve Diğerleri/ Türkiye davası kararı, Raporlar 1996 -IV, s. ...., parag. 92).

III. 1 NO'LU PROTOKOLÜN 1 VE 3. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİASI

63. Başvurucular, TBKP'nin kapatılmasının sonuçlarının - mallarına el konularak hazineye devri ve yöneticilerine seçimlere katılma yasağı getirilmesi - 1 No'lu protokolün 1 ve 3. maddelerinin ihlali sonucunu doğurduğunu ileri sürmüşlerdir. 1 No'lu protokolün 1 ve 3. maddeleri şöyledir:

1 No'lu protokolün 1. maddesi

Her hakiki veya hükmi şahıs mallarının masuniyetine riayet edilmesi hakkına maliktir. Herhangi bir kimse ancak amme menfaati icabı olarak ve kanunun derpiş eylediği şartlar ve devletler hukukunun umumi prensipleri dahilinde mülkünden mahrum edilebilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, emvalin umumi menfaate uygun olarak istimalini tanzim veya vergilerin veyahut sair mükellefiyetlerin veyahut da para cezalarının tahsili için zaruri gördükleri kanunları yürürlüğe koymak hususunda malik buldukları hukuka hâlel getirmez.

1 No'lu protokolün 3. maddesi

Yüksek Akit taraflar, teşrii organın intihabı hususunda halkın kanaatinin serbest olarak izharını sağlayan şerait dahilinde uygun sürelerle gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.

64. Davacının yakındığı bu tedbirler, Divan tarafından 11. maddenin ihlalini oluşturduğu tespit edilen TBKP'nin kapatılmasının ikincil etkileridir. Dolayısıyla bu yakınmanın bağımsız olarak incelenmesine yer yoktur.

IV.SÖZLEŞMENİN 50. MADDESİNİN UYGULANMASI

65. Sözleşmenin 50. maddesi şöyledir:

“Divan, Sözleşmeci Tarafların yargısal bir makamı ya da diğer herhangi bir resmi makamı bir karar ya da önlemin tamamen ya da kısmen bu Sözleşmeyle üstlendiği yükümlülüklerle aykırı olduğu sonucuna varırsa, ve eğer bu Sözleşmeci Tarafın iç hukuku, bu karar ya da önlemin sonuçlarını ancak kısmen gidermeye olanak tanıyorsa, ve gerekiyorsa, zarar gören tarafın hakkaniyetine uygun olarak tatmin edilmesine hükmedebilir.”

A. Zarar

1. TBKP

66. TBKP kapatılma kararının bir sonucu olarak uğradığı zarar ve tüzel kişiliğinin kaybı nedeniyle kendi malvarlığından yararlanamadığı ve üyeleri ile destekçilerinden yardım alamadığı ve devlet yardımından yararlanamadığı için maddi zararlarının karşılığı olarak 1997 yılı sonuna kadar geçen zaman için 20.000.000 FF tazminat talep etmiştir. TBKP, geleceğe ilişkin zararları için, 1 ocak 1998 tarihinden Anayasa Mahkemesi'nin kararı yürürlükten kalkıncaya ve TBKP iç hukukta yeniden tanınip kuruluncaya kadar yıllık 3.000.000 FF talep etmiştir.

67. Hükümet ilk olarak, TBKP'nin, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldıktan sonra Siyasi Partiler Yasasına dayanarak devlet yardımı talep etme hakkına sahip olamayacağını belirtmiştir. Bu partinin kapatılmamış olduğu düşünülse bile; TBKP, bu yardımın verilmesi için

öngörölmüş olan koşulları taşımamaktadır. TBKP'nin talepleri varsayımsal temellere dayanmaktadır ve dolayısıyla bu talepler kabul edilemez.

Komisyon Temsilcisi, Divanı, talep edilen miktarların 50. maddenin uygulanmasına temel oluşturmak bakımından aşırı varsayımsal olup olmadığını dikkatle incelemeye davet etmektedir. Eğer Divan bu başlık altında bir miktarın ödenmesine karar verirse, Komisyon

67. Temsilcisi başvuruclar tarafından ortaya konulan varsayımların gerçekçi olup olmadığı sorgulamaktadır.

68. Divan, TBKP'nin, Siyasi Partiler Yasası'nın, yardımlara ilişkin koşulların düzenlendiği bölümüne ve üye ve destekçilerinin yapacakları muhtemel yardımlara ilişkin taleplerin hayal mahsulü olduğuna işaret etti. Divan, bu hükümler TBKP'ye uygulandığında, bu hükümlerin nasıl bir etki doğuracağı ve alacakları yardımın tutarının ne olacağı üzerinde spekülasyon yapamaz. Sonuç olarak, başvuru, tespit edilen ihlalle iddia edilen zarar arasında bağlantı kurulamadığı için reddedilmelidir.

2. Bay Sargın ve Bay Yağcı

70. Bay Sargın ve Bay Yağcı'nın her ikisi de uğradıkları manevi zarar karşılığında 2.000.000 FF talep ettiler. Bu taleplerine gerekçe olarak, TBKP'nin kapatılması kararının kendilerine siyasal faaliyetlere katılma - bir siyasi partinin oy verme hakkına sahip üyesi, parlamento üyesi veya kurucu üyesi yöneticisi ya da mali denetçisi olmaları yasaklanmıştır - yasağı getirmesini göstermişlerdir.

71. Hükümet dilekçesinde, başvurucların manevi tazminat taleplerinin, Bay Yağcı ve Bay Sargın tarafından ihlal edildiği iddia edilen Sözleşme hükümlerinin tümünün ihlal edilmiş olduğu varsayımına dayandığını belirtmiştir. Oysa Komisyon sadece Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edilmiş olduğu sonucuna varmıştır. Hükümet, sözleşmenin ihlal edildiğine karar verilmesinin manevi zararın tatmini için yeterli olduğu kanısındadır.

72. Komisyon Temsilcisi, Divan'ın bu başlık altında bir miktar ödeme yapılmasını uygun bulması durumunda, Temsilci Bay Yağcı ve Bay

Sargın'ın talep ettikleri tutarın gerçekçi olup olmadığından şüphe duymakta olduğunu belirtmiştir.

73. Divan, Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın manevi zarara uğradıklarını kabul etmektedir. Bununla birlikte, 11. maddenin ihlal edildiğinin tespitini yeterli tatmini oluşturduğuna karar vermiştir.

B. Masraf ve Harcamalar

74. Başvurucular masraf ve harcamalar için, 100.000 FF'ı vekalet ücreti ve 90.000 FF'ı da Anayasa Mahkemesi ve sözleşme organları önünde temsil edilebilmek için yaptıkları masrafların karşılığı olarak 190.000 FF talep etmişlerdir.

75. Hükümet kabul edilmemesi gerektiğini belirttiği bu talebi mübalağalı ve mantık dışı bulmuştur.

76. Komisyon Temsilcisi bu talebi makul bulmuş, (bu başlık altında toplanan harcamaları) başvuruçuların temsil edilmeleri için gerekli olduğunu ve (bu masraf ve harcamaların) maruz kalınan masraflar olduğunu belirtmiştir.

77. Hakkaniyete ve içtihatlarına uygun bir değerlendirme ile, Divan, Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın yaptıkları masraf ve harcamalarla ilgili taleplerini kabul etmiş ve ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmek üzere, 120.000 FF ödenmesine karar vermiştir.

78. Divan'a ulaşan bilgiye göre, bu kararın alındığı tarihte Fransa'da geçerli yasal faiz oranı yıllık %3.87'dir.

BU NEDENLERLE DİVAN OYBİRLİĞİ İLE

1. Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edildiğine,
2. Sözleşmenin 9,10,14 ve 18. maddeleri ile, 1 No'lu protokolün 1 ve 3. maddelerinin ihlal edilip edilmediğinin incelenmesinin gerekli olmadığına,
3. Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin uğradığı zararlarla ilgili hakkaniyete uygun tazmin talebinin reddine,
4. Bu kararın alınmasının kendiliğinden, Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın uğradığı zararın hakkaniyete uygun tatminini sağladığına,
5. (a) Davalı devletin Bay Yağcı ve Bay Sargın'a, üç ay içinde, masraf ve harcamaların karşılığı olarak ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmek üzere, 120.000 FF ödenmesine; ve

(b) %3.87 oranındaki yıllık basit faiz oranının üç aylık sürenin bitiminden borç ifa edilinceye kadar geçen dönemde ödenebilir hale geleceğine,

6. Tazminat için yapılan diğer taleplerin reddine,
karar vermiştir.